

Κομισιόν για ελληνικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης: Σοβαρές προκλήσεις στην ποιότητα και την αποδοτικότητά του

Τι αναφέρει αναλυτικά η έκθεση για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα - Ανεξαρτησία, ποιότητα και αποδοτικότητα στο μικροσκόπιο της Επιτροπής

🌐 Lawspot.gr 🕒 01/10/2020 📅 06/10/2020 📖 Διεθνή

Ιδιαίτερως ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα περιλαμβάνει η πρώτη έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η έκθεση περιλαμβάνει στοιχεία από κάθε κράτος μέλος και καλύπτει τόσο τις θετικές όσο και τις αρνητικές εξελίξεις στην ΕΕ.

Δείχνει ότι πολλά κράτη μέλη έχουν υψηλά πρότυπα κράτους δικαίου, αλλά υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις για το κράτος δικαίου στην ΕΕ.

Αντικατοπτρίζει επίσης τις σχετικές εξελίξεις που απορρέουν από τα μέτρα έκτακτης ανάγκης τα οποία έλαβαν τα κράτη μέλη λόγω της κρίσης του κορονοϊού.

Η έκθεση καλύπτει τέσσερις βασικούς πυλώνες με ισχυρή επίδραση στο κράτος δικαίου: τα εθνικά συστήματα δικαιοσύνης, τα πλαίσια καταπολέμησης της διαφθοράς, την πολυφωνία και την ελευθερία των μέσων μαζικής επικοινωνίας, καθώς και άλλα θεσμικά ζητήματα που σχετίζονται με τους ελέγχους και τις ισορροπίες, τα οποία έχουν σημασία για ένα αποτελεσματικό σύστημα δημοκρατικής διακυβέρνησης.

Τι δείχνουν τα στοιχεία για την Ελλάδα

Σύμφωνα με την έκθεση, η Ελλάδα έχει θεσπίσει σημαντικό αριθμό μεταρρυθμίσεων στον τομέα της δικαιοσύνης που δρομολογήθηκαν στο πλαίσιο των τριών προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής.

Οι μεταρρυθμιστικές δραστηριότητες περιλάμβαναν αλλαγές στην οργάνωση των δικαστηρίων, μέτρα για τη βελτίωση της διοίκησης των δικαστηρίων, διεύρυνση της χρήσης των εργαλείων της τεχνολογίας των πληροφοριών στα δικαστήρια και την προώθηση εναλλακτικών μηχανισμών επίλυσης διαφορών.

Διαβάστε επίσης: Νέα έρευνα: Η απονομή δικαιοσύνης στην Ελλάδα σε αριθμούς (Πίνακες)

Ωστόσο, τα αποτελέσματα της υλοποίησης είναι ανάμικτα και το σύστημα απονομής δικαιοσύνης εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά την ποιότητα και την αποδοτικότητά του.

Οι συνεχιζόμενες προσπάθειες για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής υλοποίησης των πρόσφατων μεταρρυθμίσεων και η περαιτέρω πρόοδος ως προς την ψηφιοποίηση των συστημάτων απονομής δικαιοσύνης έχουν ιδιαίτερη σημασία ώστε να σημειωθούν απτά αποτελέσματα.

Τα τελευταία χρόνια, η Ελλάδα έχει ξεκινήσει ένα ευρύ φάσμα μεταρρυθμίσεων για την καταπολέμηση της διαφθοράς και συνεχίζει την υλοποίηση ενός ολοκληρωμένου εθνικού σχεδίου για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Έχουν καταβληθεί προσπάθειες για τον εξορθολογισμό του θεσμικού πλαισίου και τη βελτίωση του συντονισμού των διαφόρων υπηρεσιών και φορέων που είναι επιφορτισμένοι με την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Υπάρχει ένα σύγχρονο νομικό πλαίσιο για τις δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης και τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν ορισμένα κενά στην εφαρμογή του.

Ορισμένα εμπόδια για τη δίωξη της διαφθοράς σε υψηλό επίπεδο καταργήθηκαν μέσω της συνταγματικής αναθεώρησης το 2019, καθώς τροποποιήθηκαν οι διαδικασίες σχετικά με τα καθεστώτα ασυλίας και την παραγραφή.

Η αναθεώρηση της ποινικής νομοθεσίας του Ιουνίου του 2019 προκάλεσε ορισμένες ανησυχίες, ιδίως όσον αφορά την ποινικοποίηση της δωροδοκίας.

Η κατάσταση αυτή θεραπεύθηκε μέσω επακόλουθων αναθεωρήσεων, ωστόσο οι εκκρεμείς υποθέσεις εξακολουθούν να επηρεάζονται.

Η άσκηση πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων (lobbying) στην Ελλάδα εξακολουθεί, σε μεγάλο βαθμό, να μη ρυθμίζεται κανονιστικά, και το πλαίσιο προστασίας των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος είναι ελλιπές.

Το Σύνταγμα κατοχυρώνει την προστασία της ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος στην πληροφόρηση. Υφίστανται δομές για τη διασφάλιση της πολυφωνίας των μέσων μαζικής επικοινωνίας και των δικαιωμάτων του Τύπου.

Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένα ερωτήματα σχετικά με την αποτελεσματικότητα των κανόνων που αποσκοπούν στη διασφάλιση της διαφάνειας όσον αφορά την ιδιοκτησία των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Οι βασικές ανησυχίες αφορούν τους ανεπαρκείς μηχανισμούς για τη διασφάλιση του σεβασμού των επαγγελματικών προτύπων στην άσκηση της δημοσιογραφίας και τις επισφαλείς συνθήκες εργασίας για τους δημοσιογράφους, που απορρέουν, μεταξύ άλλων, από την οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση. Το σύστημα ελέγχων και ισορροπιών (μηχανισμός θεσμικών αντιβάρων) στην Ελλάδα αντιμετωπίζει ορισμένες προκλήσεις στην πράξη. Συγκεκριμένα, τα τελευταία χρόνια ασκούνται σημαντικές πιέσεις στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία, ιδίως λόγω των συνεπειών της οικονομικής και χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Οι αρχές για τη βελτίωση της νομοθεσίας δεν τηρήθηκαν πλήρως, αλλά πρόσφατο ολοκληρωμένο νομοθετικό πλαίσιο σ' αυτόν τον τομέα αποσκοπεί στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων και σταδιακά τίθεται σε εφαρμογή. Τα θεμελιώδη και τα συνταγματικά δικαιώματα προστατεύονται μέσω των δικαστηρίων και των ανεξάρτητων αρχών. Δεν υπάρχει συγκεκριμένο ευνοϊκό πλαίσιο για την κοινωνία των πολιτών στην Ελλάδα και οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που 2 δραστηριοποιούνται στον τομέα της μετανάστευσης έχουν εκφράσει ανησυχίες ως προς τη συρρίκνωση του χώρου επιτόπου δραστηριοποίησης για την κοινωνία των πολιτών

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η παρατήρηση που αφορά τις ανώτατες θέσεις δικαστών και εισαγγελέων στην Ελλάδα, όπως αυτές του προέδρου και του αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου. Όπως αναφέρεται στην έκθεση, το ελληνικό Σύνταγμα προβλέπει ότι οι διορισμοί ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου.

Στο σημείο αυτό έχει ασκήσει κριτική η ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς (GRECO) του Συμβουλίου της Ευρώπης, αλλά μέχρι σήμερα η Ελλάδα δεν έχει τροποποιήσει το σχετικό πλαίσιο.

Καθώς ο τρόπος διορισμού στις εν λόγω θέσεις δικαστικών λειτουργιών προβλέπεται στο Σύνταγμα, τυχόν αλλαγή του θα απαιτούσε συνταγματική αναθεώρηση.

Για το σύστημα απονομής δικαιοσύνης η Επιτροπή αναφέρει αναλυτικά:

ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Το δικαστικό σύστημα στην Ελλάδα βασίζεται στον διαχωρισμό μεταξύ των τακτικών πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων και των διοικητικών δικαστηρίων. Δεν υπάρχουν χωριστά εμπορικά, εργατικά ή δημοσιονομικά δικαστήρια ή δικαστήρια κοινωνικοασφαλιστικών υποθέσεων.

Οι υποθέσεις αυτές υπάγονται στην τακτική αρμοδιότητα των πολιτικών και των διοικητικών δικαστηρίων. Τα πολιτικά δικαστήρια διακρίνονται σε 154 ειρηνοδικεία, 63 πρωτοδικεία, 19 εφετεία και στον Άρειο Πάγο, που είναι ακυρωτικό δικαστήριο. Τα ποινικά δικαστήρια διακρίνονται σε 41 πταισματοδικεία, 63 πρωτοδικεία, 19 εφετεία και

τον Άρειο Πάγο. Τα διοικητικά δικαστήρια διακρίνονται σε 30 διοικητικά πρωτοδικεία, 9 διοικητικά εφετεία και το Συμβούλιο της Επικρατείας.

Το ελληνικό Σύνταγμα προβλέπει επίσης ορισμένο αριθμό ειδικών δικαστηρίων.

Σε ορισμένα δικαστήρια έχουν συσταθεί ειδικά τμήματα για συγκεκριμένες υποθέσεις, π.χ. τμήματα ναυτικών διαφορών και διαφορών σχετικών με εμπορικά σήματα και δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας. Το Ελεγκτικό Συνέδριο έχει διττό χαρακτήρα, καθώς ενεργεί εν μέρει ως δικαστήριο και εν μέρει ως διοικητική αρχή επιφορτισμένη με τον έλεγχο των λογαριασμών του Δημοσίου. Δεν υπάρχει επίσημο Συνταγματικό Δικαστήριο και όλα τα ελληνικά δικαστήρια έχουν αρμοδιότητα να ελέγχουν τη συνταγματικότητα των νόμων.

Οι δικαστές και οι εισαγγελείς απαρτίζουν ενιαίο σώμα «δικαστικών λειτουργιών», που υπόκειται σε σύστημα προσλήψεων, προαγωγών, δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, και είναι σε μεγάλο βαθμό ομοιογενές για όλους. Το ελληνικό σύστημα αποτελείται αποκλειστικά από επαγγελματίες δικαστές και εισαγγελείς. Αυτοί διορίζονται στα πολιτικά και τα ποινικά ή τα διοικητικά δικαστήρια. Όσον αφορά τις εισαγγελικές αρχές, διακρίνονται σε 63 εισαγγελίες πρωτοδικών, 19 εισαγγελίες εφετών και στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου. Επιπλέον, υπάρχει επίσης εισαγγελέας οικονομικού εγκλήματος και εισαγγελέας διαφθοράς.

Στην Ελλάδα υπάρχουν 63 δικηγορικοί σύλλογοι, ένας ανά περιφέρεια πρωτοδικείου.

Ανεξαρτησία

Οι τρεις κλάδοι της δικαιοσύνης απολαμβάνουν υψηλού επιπέδου αυτονομίας. Υπάρχουν τρία ανώτατα δικαστικά συμβούλια, ένα για κάθε έναν από τους κύριους δικαστικούς κλάδους. Η εκτελεστική και η νομοθετική εξουσία δεν εκπροσωπούνται στη σύνθεση των εν λόγω οργάνων. Τα εν λόγω συμβούλια αποφασίζουν σχετικά με τους διορισμούς, τις προαγωγές, τις μεταθέσεις και τις μετατάξεις δικαστών στους οικείους δικαστικούς κλάδους, και ειδικά για τους εισαγγελείς αποφασίζει το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο της Πολιτικής και Ποινικής Δικαιοσύνης.

Όσον αφορά τις ανώτατες θέσεις δικαστών και εισαγγελέων στην Ελλάδα, όπως αυτές του προέδρου και του αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου, το ελληνικό Σύνταγμα προβλέπει ότι οι διορισμοί ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου. Στο σημείο αυτό έχει ασκήσει κριτική η ομάδα χωρών κατά της διαφθοράς (GRECO) του Συμβουλίου της Ευρώπης, αλλά μέχρι σήμερα η Ελλάδα δεν έχει τροποποιήσει το σχετικό πλαίσιο. Καθώς ο τρόπος διορισμού στις εν λόγω θέσεις δικαστικών λειτουργιών προβλέπεται στο Σύνταγμα, τυχόν αλλαγή του θα απαιτούσε συνταγματική αναθεώρηση.

Το επίπεδο της εκλαμβανόμενης ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης είναι μέτριο. Το 53 % του ευρέος κοινού θεωρεί ότι η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης είναι αρκετά καλή και πολύ καλή, ποσοστό που τα τελευταία χρόνια βαίνει μειούμενο. Το αντίστοιχο ποσοστό μεταξύ των επιχειρήσεων είναι 51 % και παραμένει σταθερό.

Ποιότητα

Τα τελευταία χρόνια έχουν δρομολογηθεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις στο πλαίσιο των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, αλλά οι επιδόσεις όσον αφορά την υλοποίησή τους παρουσιάζουν ανάμικτα αποτελέσματα.

Οι μεταρρυθμιστικές δραστηριότητες περιλάμβαναν, μεταξύ άλλων, τις ακόλουθες αλλαγές στην οργάνωση των δικαστηρίων: μείωση του αριθμού των ειρηνοδικείων, μέτρα για τη βελτίωση της διοίκησης των δικαστηρίων και την επιτάχυνση της απονομής δικαιοσύνης, διεύρυνση της χρήσης των εργαλείων της τεχνολογίας των πληροφοριών (ΤΠ) στα δικαστήρια, θέσπιση και προώθηση μηχανισμών εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, αναθεώρηση της κωδικοποιημένης νομοθεσίας μείζονος σημασίας⁹, καθώς και έναρξη της μεταρρύθμισης και της ενοποίησης του περιπλοκού νομοθετικού πλαισίου.

Ωστόσο, τα αποτελέσματα από την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων μέχρι σήμερα ήταν ανάμικτα. Εξακολουθούν να υφίστανται ορισμένες προκλήσεις, όπως η έλλειψη διαθέσιμων πληροφοριών στο διαδίκτυο για το ευρύ κοινό σχετικά με το δικαστικό σύστημα, η έλλειψη ρυθμίσεων για μηχαναγνώσιμες δικαστικές αποφάσεις ή η έλλειψη

ερευνών μεταξύ των χρηστών των δικαστηρίων ή των επαγγελματιών του νομικού κλάδου. Ωστόσο, έχουν καταγραφεί βελτιώσεις, για παράδειγμα όσον αφορά τη διαθεσιμότητα μέσω για την υποβολή των υποθέσεων στα δικαστήρια ή την παρακολούθηση των διαφόρων σταδίων της διαδικασίας μέσω διαδικτύου, καθώς και την προώθηση και την παροχή κινήτρων για τη χρήση μεθόδων εναλλακτικής επίλυσης διαφορών. Οι αρχές ανέφεραν επίσης θετικές τάσεις όσον αφορά τη χρήση της διαμεσολάβησης, ιδίως σε εμπορικές διαφορές και οικογενειακές/γονικές διαφορές. Όσον αφορά τους πόρους, οι γενικές δαπάνες της κυβέρνησης για το σύστημα απονομής δικαιοσύνης φαίνεται ότι καλύπτουν σχεδόν αποκλειστικά τους μισθούς και τα ημερομίσθια.

Στο πλαίσιο της πανδημίας COVID-19, η Ελλάδα κατέβαλε προσπάθειες για την επιτάχυνση της ψηφιοποίησης της δημόσιας διοίκησης. Τον Μάιο του 2020 το Υπουργείο Δικαιοσύνης, σε συνεργασία με το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, κατέστησε δυνατή την ψηφιακή/ηλεκτρονική έκδοση 15 πιστοποιητικών, όπως διαφόρων πιστοποιητικών στον τομέα του κληρονομικού και του εμπορικού δικαίου, μέσω του υφιστάμενου δικτύου Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών. Επίσης, ενοποίησε 20 διαφορετικά πιστοποιητικά που σχετίζονται με το πτωχευτικό δίκαιο σε ένα ενιαίο πιστοποιητικό που διατίθεται ηλεκτρονικά από το Γενικό Εμπορικό Μητρώο.

Πρόσφατα, οι αρχές δρομολόγησαν πρωτοβουλία για τη σύσταση ειδικών τμημάτων στα πολιτικά και στα διοικητικά δικαστήρια. Τα νέα τμήματα θα επιλαμβάνονται συγκεκριμένων κατηγοριών υποθέσεων, όπως υποθέσεων που αφορούν αξιώσεις αποζημίωσης λόγω παραβίασης της εθνικής και ενωσιακής νομοθεσίας για τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, την ενέργεια και την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Συνεχίζεται η συζήτηση μεταξύ των μελών της νομικής κοινότητας για μια πιο συστηματική μεταρρύθμιση του δικαστικού χάρτη, ώστε να ληφθούν καλύτερα υπόψη οι τρέχουσες δημογραφικές συνθήκες, οι εξελίξεις στην τεχνολογία της πληροφορίας και της επικοινωνίας και άλλες σχετικές παράμετροι.

Αποδοτικότητα

Το σύστημα απονομής δικαιοσύνης της Ελλάδας εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις όσον αφορά τη συνολική του αποδοτικότητα. Οι στατιστικές για τη δικαιοσύνη δείχνουν ότι, ιδίως, το σύστημα των πολιτικών δικαστηρίων εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά την αποδοτικότητά του, καθώς ο χρόνος που απαιτείται για την εκδίκαση των αστικών και των εμπορικών υποθέσεων αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας σε πρώτο βαθμό αυξήθηκε εκ νέου (559 ημέρες το 2018 σε σύγκριση με 479 ημέρες το 2017).

Επιπλέον, η παραγωγικότητα των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων μειώνεται όσον αφορά το ποσοστό διεκπεραίωσης των αστικών και εμπορικών υποθέσεων αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας (86,3 % το 2018 σε σύγκριση με 96,0 % το 2017), γεγονός που σημαίνει ότι η Ελλάδα αντιμετωπίζει σαφή κίνδυνο δημιουργίας νέων συσσωρευμένων υποθέσεων.

Τα ενδιαφερόμενα μέρη προσδιόρισαν μια σειρά από διαδικαστικές προκλήσεις, στην αντιμετώπιση των οποίων αποσκοπούσε ο μεταρρυθμισμένος Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, αλλά οι οποίες εξακολουθούν να υφίστανται μέχρι σήμερα. Για παράδειγμα, οι προκλήσεις αυτές αφορούν τη διάρκεια των αστικών και εμπορικών υποθέσεων αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας ή των διαδικασιών εκτέλεσης. Εκπονείται έκθεση σχετικά με την εφαρμογή του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και έχουν ήδη διατυπωθεί ορισμένες συστάσεις.

Τα ενδιαφερόμενα μέρη ανέφεραν ότι η ποινική δικαιοσύνη αντιμετωπίζει επίσης παρόμοια προβλήματα και εκτεταμένες καθυστερήσεις στην διεκπεραίωση των υποθέσεων. Ο κλάδος των διοικητικών δικαστηρίων εξακολουθεί να βελτιώνει τις επιδόσεις του, διατηρώντας υψηλό ποσοστό επίλυσης (163,5 % το 2018), μειώνοντας τον χρόνο που απαιτείται για την επίλυση των διοικητικών διαφορών σε πρώτο βαθμό και περιορίζοντας τις υφιστάμενες συσσωρευμένες υποθέσεις με την επίλυση υψηλότερου αριθμού υποθέσεων σε σχέση με τον αριθμό των εισερχόμενων υποθέσεων. Ωστόσο, τόσο ο χρόνος που απαιτείται για την επίλυση των διοικητικών υποθέσεων σε πρώτο βαθμό (601 ημέρες το 2018) όσο και ο αριθμός των εκκρεμών υποθέσεων παραμένουν συγκριτικά υψηλοί.

Δείτε αναλυτικά την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Ελλάδα.